

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU

MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

MISLAV MAGIĆ

**PROBLEM HULIGANIZMA NA SPORTSKIM NATJECANJIMA I
NJEGOVA PREVENCIJA**

ZAVRŠNI RAD

ČAKOVEC, 2015.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU

MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

MISLAV MAGIĆ

**THE PROBLEM OF HOOLIGANISM AT SPORT EVENTS AND
ITS PREVENTION**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: Doc. dr. sc. Mirko Smoljić, prof. v. š.

ČAKOVEC, 2015.

ZAHVALA

Veliku zahvalnost u prvom redu dugujem svojem profesoru i mentoru, Doc. dr. sc. Mirku Smoljiću, prof. v. š. koji mi je pomogao sa odabirom teme ovog završnog rada, i što je imao strpljenja i vremena za sve moje probleme i upite.

Zahvaljujem se svojim roditeljima i prijateljima koji su kroz cijelo studiranje bili uz mene i što su me poticali.

Također se zahvaljujem svojoj djevojci i kolegici Mariji koja je cijelo moje studiranje provela uz mene te me je motivirala i zajedno sa mnom rješavala sve probleme pred kojima bih se našao.

Veliko HVALA svima koji su bili uz mene!

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je „Problem huliganizma na sportskim natjecanjima i njegova prevencija“.

Sport je neizostavni dio današnjice te je prisutan na svakom koraku. Navijači, kao grupa ljudi koja prati i podržava svoj klub su direktno vezani za sami sport. No ponašanje navijača ponekad može biti nasilno i van pravila dobrog ponašanja, što može rezultirati raznim negativnim posljedicama. Ovaj završni rad se upravo bavi tom tematikom, odnosno problemom huliganizma te na koji način se takvo ponašanje može spriječiti u daljnjoj budućnosti.

Završni rad je podijeljen na sedam poglavlja. Počinje s uvodom gdje se objašnjava svrha i cilj rada. U drugom poglavlju definira se sport i navijači kao pojam, te se pobliže opisuju psihologija navijača i različite strukture navijačkih skupina. U trećem poglavlju o povijesti huliganizma, pokušavaju se prikazati uzroci takvog ponašanja, zatim se piše o posljedicama huliganizma te su prikazani primjeri stvarnih huliganizma i najopasnijih huliganskih navijačkih skupina. U četvrtom poglavlju pobliže je prikazan huliganizam u Hrvatskoj i konkretni primjer nasilnih ponašanja hrvatskih navijača. U petom poglavlju prikazuju se alati prevencije huliganizma na razini Hrvatske, u obliku različitih zakona i propisa koji kažnjavaju huliganstvo ali u obliku raznih konferencija, kampanja i edukativnih radionica u svrhu sprječavanja takvog ponašanja. Završni rad završava sa zaključkom, kao šestim poglavljem te s popisom literature.

Ključne riječi: Huliganstvo, huliganizam, navijači, sport, sportska natjecanja, nogomet, nasilno ponašanje, prevencija.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SPORT I NAVIJAČI.....	2
2.1. Sport i sportska natjecanja	3
2.2. Pojam i psihologija navijača	4
2.3. Struktura navijačkih skupina	4
3. NASILJE NA SPORTSKIM NATJECANJIMA I HULIGANIZAM	7
3.1. Povijest huliganizma.....	7
3.2. Uzroci huliganizma i nasilja na sportskim natjecanjima	11
3.3. Posljedice huliganizma na sportskim natjecanjima	13
3.4. Primjeri huliganizma na sportskim natjecanjima.....	14
4. HULIGANIZAM U HRVATSKOJ.....	17
5. PREVENCIJA HULIGANIZMA NA SPORTSKIM NATJECANJIMA	20
5.1. Zakoni i propisi u sportu (Zakonska regulativa).....	20
5.1.1. <i>Zakon o športu</i>	20
5.1.2. <i>Zakon o prekršajima javnog reda i mira</i>	21
5.1.3. <i>Kazneni zakon</i>	22
5.1.4. <i>Zakon o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima</i>	23
5.2. Ostale prevencije huliganizma u sportu	25
6. ZAKLJUČAK.....	30
7. LITERATURA	32
POPIS SLIKA	34

1. UVOD

Sport je danas izrazito raširen, kako u Hrvatskoj tako i u svijetu. Svaki dan u medijima čitamo članke vezane za sport, na televiziji gledamo sportska natjecanja, na radiju nas obavještavaju o sportskim rezultatima a na druženjima s prijateljima i obitelji raspravljamo ok sportašima i sportskim natjecanjima. Stoga je vidljivo kako je sport neizostavni dio naših života. Sport ima daleku povijest, no sa stvaranjem sporta stvorile su se i neke popratne akcije koje su danas, u moderno doba, sve više izražene a to su nasilje i nasilničko ponašanje zvano huliganizam. "Iako sport ne može biti radionica za popravak društvenih (pogrešnih) tokova, on kao sredstvo prevencije nasilja ima veliku vrijednost. Sportska aktivnost nudi mogućnost da se postigne fizičko i psihičko opuštanje te da se samim tim razgradi agresija. Istodobno, postizanjem uspjeha u sportu raste i osjećaj samopouzdanja i povjerenje u samog sebe u vezi naših sposobnosti i opterećenja koja možemo podnijeti. Sport ima još jednu veoma pozitivnu stranu - to je prilika za socijalne kontakte i formiranje grupa. Ako je slobodno vrijeme neispunjeno, neorganizirano ili nema strukturalnih veza, veća je mogućnost da mladi prihvate upotrebu sile kao sasvim normalnu te da je kao takvu i samostalno koriste. Rad s mladima, koji počiva uglavnom na volonterskom radu u sportskim društvima za djecu i mlade, ima stabilizirajući utjecaj na njih te pridonosi pozitivnom razvoju njihove ličnosti."

Huliganizam kao nasilničko ponašanje izrazito je vidljivo na sportskim natjecanjima, a prvenstveno na nogometnim utakmicama. Huligani su grupa ljudi koji djeluju u sastavu navijača određenog kluba a koji svojim ponašanjem čine velike štete, bilo u imovinskom smislu, gdje nerijetko uništavaju privatnu i javnu imovinu ili u ljudskom smislu, preko ozljeđivanja pa čak i smrtnog stradanja osoba. Huliganstvo je izrazito veliki problem, kako i prije u prošlosti, tako i danas u moderno doba, a pogotovo razvijanjem medija koji navedena huliganska ponašanja sve češće stavljaju na naslovnice sportskih vijesti te ih na takav indirektni način promoviraju.

Svrha ovog završnog rada je približiti čitatelja rada o ovom problemu, dakle o huliganizmu ali i o njegovoj prevenciji na sportskim natjecanjima.

2. SPORT I NAVIJAČI

Sport je „jedna od temeljnih društvenih institucija, neodvojiv od strukture društva i institucija obitelji, gospodarstva, medija, politike, obrazovanja, religije i sl., kao i sastavni dio svakodnevnog života ljudi širom svijeta“¹.

Sama definicija sporta je kompleksna jer koncept sporta nije jednoznačan, no može se smatrati da je sport vrsta institucionalizirane natjecateljske aktivnosti s obzirom da uključuje određena pravila koja su uvijek standardizirana, te uključuje tjelesno naprezanje ili tjelesne vještine a u kojemu je sudjelovanje motivirano i osobnim zadovoljstvom no i nagrađivanjem².

Svaki sport ima svoje navijače, a koji su zapravo grupa ljudi koji podupiru svoj sportski klub. Najpoznatije navijače ima nogomet kao sport, no i ostali sportovi imaju svoje navijačke skupine. Navijači su danas sastavni dio sporta (pogotovo nogometa) i oni čine veliki dio sportskog događanja. Jedan citat opisuje vezu između navijača i sporta a koji kaže „Brak dolazi i odlazi, također i poslovi, gradovi i prijateljstva, ali muškarci vezani za sportski tim? To je veza koja povezuje srca!“³

Stoga, sport i navijači ne idu jedan bez drugoga. Navijači se mogu definirati kao osobe koje misle, govore o sportu i orijentirana su prema sportu čak i kada ne promatraju, ne čitaju i ne slušaju o konkretnom sportskom događaju. Oni se mogu definirati i kao grupa u kojoj postoji velika emocionalna značajnost i vrijednost⁴. Najjednostavnije, navijače definiramo kao pojedinca odnosno grupu ljudi koji smatraju da su fanovi određenog sportskog tima ili sporta u cjelini.

---

¹ Perasović B., Bartoluci S. (2007). „Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu“, U: *Sociologija i prostor* 175 (1): 105–119.

² Ibid.

³ Eisler, P. (1997) „When your team takes a tumble“, Guys go awry over losing, *USA today*

⁴ Ibid.

2.1. Sport i sportska natjecanja

Sportom se nazivaju sve fizičke aktivnosti koje čovjek izvodi iz natjecateljskih razloga⁵. Sport se definira kao sve tjelesne aktivnosti i igre organizirane radi postizanja sportskih dostignuća koja se ostvaruju prema utvrđenim natjecateljskim pravilima, radi unaprjeđivanja zdravlja ili rekreacije⁶.

Prije, riječ sport je označavala igru i zabavu a danas podrazumijeva različite motoričke aktivnosti varijabilnog i dinamičkog karaktera u kojima na specifičan način dolazi do punog izražaja sportaševе sposobnosti, osobine i znanja u treningu i natjecanju⁷. Postoji nekoliko sustava sporta a to su profesionalni sport, amaterski sport, rekreacijski sport, školski sport i sport osoba sa invaliditetom, a općenito se dijeli na rekreacijski, amaterski i profesionalni sport.

Sport se dijeli u dvije skupine, odnosno u grupni i samostalni sport⁸. Grupni sportovi su primjerice nogomet, košarka, hokej, splavarenje i svi ostali sportovi koji se izvode grupno, dok su samostalni sportovi oni koje pojedinac sam izvodi, poput tenisa, karatea, golfa, borilačkih sportova, fitnes, pikado i slično.

Sportskim natjecanjem smatra se svako pojedino natjecanje u okviru sustava sportskih natjecanja uspostavljenog na temelju Zakona o Športu, u kome se natječu domaći i gostujući sportski klub⁹.

Sama riječ sport dolazi od latinske riječi *disportare* ili *desportare*, što predstavlja zabavu, igru, provod i tjelesno vježbanje¹⁰ a za sport je karakterističan element natjecanja, odnosno želja za postizanjem rezultata boljim od suparnika i stalno traženje putova k takvom rezultatu¹¹.

---

⁵ Babić S., Moguš M. (2010.): Hrvatski pravopis usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika. Zagreb, Školska knjiga.

⁶ Narodne Novine - Zakon o Športu. www.narodne-novine.nn.hr

⁷ Babić S., Moguš M. (2010.) op. cit.

⁸ Ibid.

⁹ Narodne Novine - Zakon o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima. www.narodne-novine.nn.hr/

¹⁰ Lorger, M. (2011) Sport i kvaliteta života. Doktorska disertacija. Zagreb. Kineziološki fakultet - Sveučilište u Zagrebu.

¹¹ Ibid. (prema Enciklopediji fizičke kulture, 1977.)

2.2. Pojam i psihologija navijača

Navijači su osobe, jedna ili više njih u skupini koje svojim navijanjem ohrabruju pojedinca, par ili skupinu ljudi u izvedbi određene psiho-fizičke aktivnosti, uz pomoć određenih sredstava ili bez njih, a u svrhu kako vlastitog tako i zadovoljstva onoga za koga navijaju¹². Psihologija navijača je uvijek bila predmet istraživanja, posebice od stvaranja nasilničkog ponašanja na sportskim natjecanjima. Navijači su uvijek bili uz svoj tim, odnosno klub i bodrili ga u natjecanjima. No navijači mogu imati različiti uzorak ponašanja. Dok jedni bodre na prikladni način u skladu s normama dobrog ponašanja, drugi bodre svoje sportaše na nasilni način, te pri tome ugrožavaju kako vlastitu tako i tuđu sigurnost. S obzirom da u većini slučajeva navijači djeluju u grupi (rijetko kao pojedinci), navijači kao grupa su sve više predmet znanstvenih istraživanja, posebice u području psihologije i sociologije. Pri takvim istraživanjima otkrivene su neke zajedničke osobine svih navijača, poput onih da su navijači skloni euforiji kada tim pobjeđuje i tuzi kada tim gubi, a reakcije jednog navijača potiču reakcije većine ostalih navijača¹³. Ovakav vid nasilničkog ponašanja ima svoje prave korijene u ksenofobiji, rasizmu, antisemitizmu i konačno samoj ljudskoj prirodi.

S obzirom da se navijači klasificiraju kao grupa, odnosno masa ljudi, oni i poprimaju karakteristike grupe a ne pojedinca, jer se individua u takvim grupama gubi, a pritom se misli na osjećaje, misli i akcije. Pripadnost grupi donosi anonimnost te osjećaj moći i odmicanje od osobne odgovornosti, a to sve dovodi do stvaraju instinkta i nagona koje kao pojedinci nemaju a također dolazi i do fenomena sugestibilnosti koji je izraženiji u grupama.¹⁴

2.3. Struktura navijačkih skupina

Navijačke skupine su formirane grupe u kojima postoji određen skup vrijednosti i pripadnosti a svaki član takve grupe ima svoju ulogu. Navijačke skupine imaju također ove karakteristike, a osim toga karakterizirane su uspostavljenom hijerarhijom, a na temelju navijačkog iskustva i intenziteta sudjelovanja u aktivnostima grupe. Odnosi

---

¹² Vučićević Miladinović, L. (2008), *Psihologija navijača: Sportski fan ili fanatik?*, Biznis & Financije, <http://bif.rs/>

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

između članova ovakve grupe nisu formalni, već baš suprotno, to su neformalni odnosni a pravila njihovog ponašanja su nepisana. Sve navijačke skupine se mogu tipizirati na sljedeći način¹⁵:

Navijač – navijač: Osnovna motivacija ove strukture je navijanje u smislu stvaranja atmosfere na utakmici, osjećaj privrženosti i odanosti klubu za kojega navija te svoj klub shvaćaju kao simbol grada i regije. Pripadnici ove strukture smišljaju slogane, transparente, zastave i ostalo a što vizualno prikazuju na utakmicama. Ova struktura ne upliće politiku u sport jer zna da to ometa samo navijanje. Smatra kako interesi kluba i navijačke grupe ne smiju doći u sukob, jer je osnovno da klub postigne što bolje rezultate, pa će se onda i navijačka grupa lakše afirmirati. U nasilje se uključuje tek povremeno, i to uglavnom kada misli da je momčad za koju navija zakinuta u utakmici.

Navijač iz trenda: Ova struktura navijačke grupe sudjeluje u svim aktivnostima u svrhu uključivanja u navijački trend gdje se i ponaša sa navijačkim stilom, te pokazuje idealiziranje i afirmiranje u grupu. Ova grupa nije osobito agresivna ali sudjeluje u nasilju s obzirom da smatra da je to sastavni dio navijačkog trenda te konzumira dosta alkohola i ostalih opijata također kao sastavni dio navijačkog trenda.

Navijač – nasilnik: Ova struktura je veoma agresivna te koristi sportska natjecanja kako bi ostvarilo svoju nasilnu afirmaciju. Stadion i gradske ulice doživljava kao optimalan ambijent za nasilničko pražnjenje nagomilane energije, s obzirom da prikriven u masi (često pod utjecajem alkohola i droge) može stvarati nered s bitno smanjenom mogućnošću da za to bude kažnjen. Održavanje utakmice omogućava mu povoljan prostor i vrijeme za nasilničko ponašanje, i to ono u koje se uključuju i drugi sudionici. Smatra kako inicirajući nasilje jača svoju afirmaciju unutar grupe i među vršnjacima. Često se hvali svojim nasilnim djelima. Uz tučnjave, razbijanja i verbalne incidente uglavnom je sklon krađama i drugim oblicima devijantnog ponašanja.

Navijač – politički aktivist: Njegovo je osnovno shvaćanje navijačke skupine kao optimalnog instrumenta za promicanje svojih političkih opredjeljenja i stadiona kao okruženja iznimno povoljnog za to. Nogometna priredba za njega je povoljan okvir, prije svega zbog masovnog auditorija i atmosfere, u kojoj može širiti ta opredjeljenja.

---

¹⁵ Lalić, Dražen (1993.) Torcida – pogled iznutra. Zagreb, AGM.

Njegova je specifičnost shvaćanje politike da se ono zasniva na autonomiji prijateljneprijatelj (bez uzimanja u obzir ikakvih nijansi i posredovanja). Na utakmicama uglavnom nosi nacionalne zastave i druga politička obilježja, te forsira pjevanje i skandiranja s političkim konotacijama. Poduzima tučnjave i druge oblike nasilja iz ekstremnih političkih razloga.

Navijač – novak: On je redovito mlađi adolescent. Privlači ga uzbuđenje i ukupna atmosfera na stadionima i drugim sastajalištima pripadnika navijačkih grupa. Idealizira navijačku grupu i njezine istaknutije članove. Slijedi oblike ponašanja većine pripadnika grupe i bez pogovora sluša naloge starijih. U tjelesno nasilje uključuje se samo u slučaju masovnih nereda, inače stoji sa strane i promatra. Još nije profilirana njegova osnovna motivacija za sudjelovanje u aktivnostima navijačke grupe. Često iskazujući posebnu hrabrost u oblicima nasilničkog ponašanja pridonosi svojoj kandidaturi za članstvo u jezgri navijačke grupe.

3. NASILJE NA SPORTSKIM NATJECANJIMA I HULIGANIZAM

U modernom društvu, značenje sporta se izražava u „masovnosti, odnosno u velikom broju ljudi koji se aktivno bave sportom, golemoj pozornosti medija koju privlači, njegovoj čvrstoj sprezi s gospodarstvom, znatnom političkom utjecaju, potencijalu za izražavanje različitih identiteta i socijalnih konflikata, kao i u brojnim drugim područjima i aspektima društvenog života“¹⁶ Upravo radi takvog velikog značenja sporta, i masovnosti koja s njim dolazi, nastaju različita ponašanja vezana za sport, a među njima i nasilje odnosno huliganizam. Huliganstvo u sportu predstavlja „grupu ili skupinu ljudi koji nanose štetu, bol drugoj protivničkoj grupi ili skupini.“¹⁷

3.1. Povijest huliganizma

Huliganstvo dolazi do izražaja već od kraja 19. stoljeća kada su se u Velikoj Britaniji javili oblici nasilja vezani uz nogometne utakmice. Ta nasilja su bila spontana i uglavnom vezana za određeni čin ili događaj koji se dogodio na utakmici. No u toj zemlji, šezdesetih godina dvadesetog stoljeća primijećena su nasilna ponašanja na nogometnim utakmicama koja više nisu bila spontana i slučajna već organizirana i smišljena. Sama riječ *huligani* potječe od riječi *hoolihani*, a koju je prvi primijenio jedan novinar u svom izvještaju¹⁸. Ta riječ potječe od imena jedne irske obitelji čiji su članovi bili pogubljeni za vladavine kraljice Viktorije, zbog nasilnog i asocijalnog ponašanja. Kasnije riječ *hoolihan* prelazi u riječ *hooligan*, odnosno huligan, iako se ne zna točno zbog čega je riječ promijenjena. Za sada se smatra da je promijenjene zbog greške u pisanju¹⁹.

Neredi na sportskim utakmicama nisu moderna pojava današnjice, već korijenja takvog ponašanja sežu još u antičko doba. Tako prvi nasilni događaj prikazan je u zapisima Tacita (*Anali*, 14.17) u kojima se opisuju okršaji u Pompejima 59. godine. Prilikom gladijatorskih igara, gledatelji iz različitih kolonija započeli su svađu uvredama, ona se nastavila bacanjem kamenja, a zatim prerasla u oružani sukob. Velik je broj osoba u

¹⁶ Lalić D.; Biti O. (2008.) "Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i Hrvatskoj", *Politička misao*, vol. XLV, br. 3-4, str. 247-272

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Bodin D. (2013.) Huliganstvo. Zagreb, Agencija za odgoj i obrazovanje.

¹⁹ Ibid.

sukobima poginuo i bio ranjen te su Pompeji dobili desetogodišnju zabranu održavanja sportskih natjecanja, a udruge su bile ukinute. Postoje još ostali primjeri nereda, poput onoga u starom Rimu, u kojem se održavao Veliki cirkus koji je mogao primiti do 150 000 gledatelja a u kojem je u više navrata stradao veliki broj ljudi pregažen gomilom. Ili primjerice, u srednjem vijeku, stara igra *soule* bila je povodom tolikih izljeva strasti, neredima i tučnjavama među gledateljima da je Crkva proglasila zabranu te igre smatrajući je uzrokom nereda u društvu. Svi ovi događaji a i mnogo ostalih iz prošlih vremena izgledaju vrlo moderno i nevjerojatno slične ponašanju današnjih huligana²⁰.

Povijest nastanka huliganizma u Europi može se podijeliti u 6 etapa²¹:

1. Nastanak i razvoj huliganizma

Ova faza počinje početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća, kada se primjećuje porast organiziranog nasilja, vezanih za sportske utakmice, prvenstveno nogometne utakmice. Ovo se smatra početkom huliganizma jer je nasilno ponašanje prešlo u planirano i domišljato, za razliku od prije kada je bilo spontano i slučajno, a uglavnom vezano za određene događaje unutar utakmice (poput krivog suđenja, poraza određenog kluba i slično). Od tog razdoblja nadalje huliganstvo se počelo definirati kao namjerno, organizirano, strukturirano i smišljeno nasilje. Dolazi do pojave šovinizma, gužve, meteža, različitih slojeva gledatelja a što sve utječe na stvaranje primjetnog nasilja. Također, jedna karakteristika huliganstva u tom dobu jest to što nije uvijek postojala veza između igre, rezultata i konzumacije alkohola. Odnosno primijećeno je da nisu svi huligani koji su stvarali nered bili pod utjecajem alkohola a nasilna publika nije bila potaknuta zbog pogreške u suđenju, porazima i slično kako je bilo prije stoga je huliganizam postao predmet proučavanja i pokušaja shvaćanja što utječe na nasilna ponašanja koja su vezana za nogometne utakmice.

2. Huliganstvo kao posljedica promjene socijalne slike prostora stadiona

Ova faza je počela zbog promjene u sastavu publike. Naime, Engleska je dom nogometa s obzirom da je nogomet utemeljen u Engleskoj te se u toj zemlji brže strukturirao i proširio nego u ostalim zemljama. Škola je odigrala veliku ulogu u njegovom širenju na

---

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

sve slojeve stanovništva. U prvoj polovici dvadesetog stoljeća. Preko osam tisuća škola je bilo učlanjeno u Engleski savez školskih nogometnih društva. No tijekom pedesetih godina dvadesetog stoljeća članstvo se smanjuje, društvo se modernizira i mijenja te polako prestaju krute društvene stege. Stanovništvo se mijenja, pogotovo nakon rata, dolazi do povećavanja slobodnog vremena a što utječe na traženje novih vrsta zabave. Sport više nije jedina zabava, dolazi do ostalih oblika provođenja slobodnog vremena, poput kina, izlazaka i slično, a dolazi i do popularnosti ostalih sportova, te iz tog razloga popularnost nogometa pada. Da bi riješili problem pada posjećenosti utakmica, Britanci povećavaju spektakularnost igre profesionalizacijom igrača, povećanjem udobnosti tribina te izmjenom samih stadiona.

Zbog toga, nogomet se ponovo vraća u život no ulazi u sve slojeve društva, dolazi do različite publike na stadionu, publike koja se manje razumije u sport. Dolazi do rađanja mnogih kultura i supkultura mladih, *rough*, *teddy bears*, *skinheads*, *punkera*, a koji postaju publika na stadionima. Tako stadioni, odnosno tribine postaju domovi različitih skupina mladih, sa vlastitim identitetom, ritualima, simbolima, odijevanjima i slično a navedeno je bilo temelj osnivanja navijačkih skupina.

3. Huliganstvo kao posljedica socijalnih problema i klasni fenomen

Ovo razdoblje huliganizma nastaje primjenom društvenog uređenja u Velikoj Britaniji i njenom gospodarskom propadanju sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Zbog različitih problema dolazi do mnogih socijalnih i gospodarskih mjera a koje su ponajviše bile usmjerene prema radničkom sloju, a što je dovelo do razvoja huliganizma.

Nogomet opet postaje sredstvo izražavanja mladih, koji su socijalno i ekonomski izgubljeni te isključeni iz društva, dok ih nogomet vraća u društvo i donosi solidarnost i zajedništvo. Zajedništvo je sve više primijećeno no usmjereno protiv drugih, uglavnom stranaca. Dolazi do stvaranja skupina, primjerice *skinheads* koji otvoreno pokazuju svoju ideologiju te u svoje redove privlače ljutite i revoltirane mlade, koji su odavno izgubili položaj u društvu. Takvim mladima huliganizam je način života i pokazivanja različitosti. Tu nastaje problem huliganizma jer preko nasilja pokušavaju uzdignuti i pobjeći od svakodnevnice.

4. Kulturalistički pristup činjenicama: segmentarne socijalne veze i huliganstvo

Temelj ovog pristupa je teorija da su društva izgradila pravila ponašanja te rješavanjem pitanja kontrola nasilja, kako od strane države tako i od pojedinaca koji samo uče kako kontrolirati svoje nagone. Ovaj pristup temelji i definira sport kao jedan od načina kontrole takvog nasilja u društvu jer sport tolerira slobodno iskazivanje emocija, u smislu da se gledatelji ali i igrači mogu prepustiti osjećajima. Također, u ovoj fazi većina huligana potječu iz radničkih klasa, „tvrđih“ klasa, odnosno iz najnižeg i najsiromašnijeg radničkog sloja i socijalnih skupina. Mladi iz ovih skupina sudjeluju u najtežim oblicima huliganizma.

5. Uloga medija u širenju i poimanju huliganstva

U ovoj fazi mediji su imali veliku ulogu u prikazivanju huliganizma ali i njegovom širenju, radi neprestanog izvještavanja. Na taj način su i u javnosti stvorili tipičan profil huligana, a on je bio mladi Englez, s lošom integracijom u društvu, uglavnom delikvent i pijanac, te je nastala jedna predrasuda ne samo na razini Engleske već i na europskoj razini. U pokušaju suzbijanja huliganizma koja su se povećala zbog takvih medijskih izvještavanja, britanski novinari su stvorili ligu razbijača, kao cilj borbe protiv huliganskih skupina. Uskoro je cilj svake od tih skupina bio osvajanje prvog mjesta u lizi razbijača što je dovelo do suprotnog učinka i potaknula još više suparništvo i nasilje te su nogometni tereni bili sve više prodavani kao mjesta na koje se može uživo vidjeti takve tučnjave i slično. Mediji nisu znali uzroke huliganizma no definitivno su ga poticali i uvelike pridonijeli njegovoj promociji.

6. Širenje huliganstva i raznolikost studija

U ovoj fazi huliganizam se proširio na cijelu Europu te diljem Europe nastaju različite studije koje se bave tim problemom, a sada i na znanstvenoj razini, primjerice kao istraživanja na Sveučilištima. U ovim studijama došlo je do dva pristupa. Prvi pristup huliganizam smatra marginalnim fenomenom, a drugi pristupi žele shvatiti i definirati huliganizam na lokalnoj i nacionalnoj razini na način da se analiziraju navijačke skupine. U ovoj fazi dolazi do ozbiljnije kontrole huliganizma, uvođenjem takozvanog *fan-coachinga* (edukacije navijača) a koja uključuje redare i nadzor navijača na stadionima, a u svrhu sprječavanja nasilja, a s druge strane prevencija je provedena i

izvan stadiona različitim aktivnostima za mlade fanove, poput sportskih susreta i putovanja.

3.2. Uzroci huliganizma i nasilja na sportskim natjecanjima

U početku, huliganizam je nastao upravo radi ekonomske i socijalne situacije, primjerice radi ekonomskog stanja Engleske za koju se smatra da je početak huliganizma. On je nastao zbog posljedica izolacije od svijeta, ulaženja u kapitalizam, radi siromaštva, nezaposlenosti, pokušaja uključivanja u društvo, općeg nezadovoljstva – pogotovo kod mladih i slično. Na taj način huliganizam je nastao kao supkulturni simbol i ventil za pražnjenje nezadovoljstva. Vlasti su tada, a i u današnje vrijeme, bile nemoćne da spriječe huliganizam te su na neki način bile i odgovorne za njegovo nastajanje²².

Nasilje je na neki način ugrađeno u sam sport jer se sportaši treniraju za agresivnost, a nerijetko se događa da se sport i kriminalizira, primjerice na način da kriminalci preuzimaju klubove ili da oni koji vode klubove postaju kriminalci. Ovo je u moderno vrijeme sve više primijećeno putem namještenih utakmica, liših suđenja i novac kao glavni faktor koji utječe na nasilje. U Hrvatskoj je također nekoliko puta došlo do nasilja a za koje se smatra da su direktno povezana s kriminalnim aktivnostima u sportu. Primjerice, ubojstvo Dine Pokrovca (2005. godine) a koji je bio nogometni menadžer te napad na tadašnjeg trenera Hajduka Luku Bonačića bejzbolskom palicom (2006. godine) koji je tada teže ozlijeđen. U medijima je rečeno kako su trenera Hajduka pretukli nepoznati navijači a Bonačić je godinu dana nakon napada javno izjavio kako njegov bivši klub vodi mafija²³.

Nezadovoljstvo mladih i danas je jedan od uzroka nasilja na tribinama. Sve je više vidljivo da su mladi u velikim problemima radi svojeg statusa i neostvarenog identiteta, nezaposlenosti, ne uključivanja u društvo i slično. Mladi traže odgovornost od onih koji su ih uopće doveli do toga a nerijetko to ostvaruju preko nasilja, dok država takvu omladinu dislocira, zajedno sa starijom generacijom na margini socijalnog i političkog

---

²² Bodin D. (2013.) loc.cit.

²³ Lalić D.; Biti O. (2008.) loc. cit.

interesa. Država je sve više nezainteresirana za uređenje stanja u sportu, stoga su huliganska ponašanja sve češća.

Mediji, kao što je već napisano u fazama stvaranja huliganizma, u svojim sportskim izvještavanjima, stvaraju sliku da je nasilje normalno te privikavaju čitaoce ali i navijače na takvo nasilje. Jezik koji koriste treneri i sportski novinari vidljiv je dokaz nasilnog karaktera sporta i njegovih interpretacija.

Također, neki političari, sportski djelatnici, novinari i drugi akteri vezani uz sport svojim javnim nastupima u stvari potiču huliganizam. Stoga, nasilje u sportu sastavni je dio i izraz nasilja u društvenom životu uopće, osobito nasilja kao često najučinkovitijega oblika komunikacije između pojedinaca i skupina koje često jasno dolazi do izražaja upravo u vezi sa sportom kao svojevrsnim društvenim rezervatom za nasilje²⁴. Sport je, a to ponajviše vrijedi za nogomet, kako u Hrvatskoj tako i u drugim zemljama, prvorazredna pozornica komuniciranja, odnosno izražavanja različitih identiteta. Na toj pozornici sportski akteri – timovi više nego pojedinci – funkcioniraju kao vrhunski simboli identiteta, pa zbog naglašenijeg utjecaja autoritarne kulture nasilja te smanjenoga utjecaja demokratske kulture tijekom navijanja može doći do ekscesa koji dobivaju pojavni oblik obračuna među identitetima.²⁵

Široko rečeno, može se povući veza između huliganskog ponašanja na utakmicama i opće društvene situacije. Kako je rekao Josip Kregar, sveučilišni profesor: „*„To ponašanje je posljedica opće društvene situacije, a posebno situacije u nogometu. U zemlji, u kojoj se bogate ljudi bez ikakvih kvaliteta, bez svoga rada, u kojoj se nogometne utakmice dogovaraju za kavanskim stolovima, gdje su igrači samo potrošna roba, u kojoj suci bivaju privedeni pa pušteni, nije za očekivati drugo, nego takvu publiku. Publiku koja je bijesna i nezadovoljna“*“.²⁶

---

²⁴ Ibid.

²⁵ Lalić D.; Biti O. (2008.) loc. cit.

²⁶ Barbir-Mladinović A. Huliganstvo i sport: Nasilje postalo model ponašanja. <http://www.slobodnaevropa.org/>

3.3. Posljedice huliganizma na sportskim natjecanjima

Posljedice huliganizma skoro pa svagdje su iste. Uništavanja imovine je najčešći primjer huliganizma, bilo u vidu razbijanja ili pljačkanja. Najčešće se uništavaju stolice na tribinama s obzirom da zbog kontrola na ulazima navijači ne mogu unositi ostale stvari.

Drugi problem je uznemiravanje javnog reda i mira, u vidu glasnog navijanja i pjevanja, a pogotovo pretjeranog čime se narušava javni red.

Ugrožavanja sigurnosti je najveći problem, a najčešće se ugrožava preko korištenja pirotehničkih sredstava gdje mogu nastradati i ljudi koji niti ne sudjeluju na sportskim natjecanjima. Iako su zakonom takva sredstva strogo zabranjena, huligani nađu način za unijeti u stadion iste, što svjedoče takve situacije skoro na svakoj utakmici.

Sljedeći problem je zloupotreba alkohola, što dovodi do još nasilnijeg ponašanja navijača jer je stimulira u takvom ponašanju.²⁷

Problem su i mediji. Naime, huligansko ponašanje na utakmicama uvijek završi u medijima, čime se indirektno promiču, ljudi čitaju o njima, pogotovo mladi ljudi, ponekad mogu dobiti i želju za pridruživanjem istih, stoga takvi huligani, čineći nasilna dijela, indirektno dobivaju nove sudionike za svoje grupe.

Posljedice huliganizma su i često novčane kazne. Kažnjavaju se navijači, treneri, klubovi, ili bilo koja vrsta sudionika sporta. Često se prekidaju natjecanja, pogotovo nogometne utakmice, a u zadnje vrijeme nerijetko nogometna utakmica prođe bez navijača, zbog huliganskog nasilnog ponašanja.

Na slici 1. su prikazani pravi i stvarni primjeri huligana na nogometnim utakmicama. Tako se mogu vidjeti napadi na navijače, uništavanje sportskih objekata, napad na policiju, korištenje pirotehničkih sredstava i intervenciju policije koja nerijetko završi sa ozlijeđenim osobama. Ovo su samo neki od primjera nasilničkog ponašanja, a na žalost, ima ih još mnogo gori.

---

²⁷ Krvavac S. Prevencija nasilja na sportskim terenima. <http://www.psihologijaonline.com>

Slika 1. – Primjeri huliganizma na sportskim natjecanjima

Izvor: Obrada autora – www.google.com (Images: Football Hooligans)

3.4. Primjeri huliganizma na sportskim natjecanjima

U ovom podpoglavlju navode se nekoliko primjera huliganizma na sportskim natjecanjima diljem svijeta a koje su prouzročile jedne od najopasnijih navijačkih skupina.²⁸

LA HINCHADA MAS POPULAR: Newell's Old Boys, Argentina - Ove navijačke skupine su zapravo kriminalne organizacije a koje se tereti za izvlačenje ulaznica i novca iz klubova kao i namještaje utakmica. Ova skupina je agresivna i izvan stadiona, posebno s drugim navijačkim skupinama. Utakmice s protivnicima često završavaju prekidima, bacanje suzavaca je uobičajeno na utakmicama. No sukobi završavaju i

²⁸ Kult – Najopasnije navijačke skupine. <http://kult.com.hr/>

smrću, poput onog primjera šefa navijača ove skupine koji je ubijen, a njegovo tijelo ostavljeno ispred bolnice.

BIALA GWIAZDA: Wisla Krakow, Poljska - Ova skupina je vodeća po teroru, odnosno nasilju. Navijači ove skupine su 2005. Godine ubili mladog Poljaka jer je rekao da navija za protivnički klub iako nije uopće navijao za niti jedan klub. 2007. Godine su ubili također navijača protivničkog kluba, a 2011. Godine petnaestak huligana ove skupine su napali drugog čovjeka protivničkog kluba s mačetama i bejzbol palicama, a navedeni je preminuo do bolnice.

GROBARI: Partizan, Srbija - Ova navijačka skupina je poznata po lomljenju stolica, tučnjavi s policajcima, ulijetanju na teren i ostalim oblicima nasilnog ponašanja. No poznata je i po raznim sačekušama i organiziranim tučnjavama s protivničkim skupinama no i između samih sebe. U jednoj takvoj organiziranoj tučnjavi s protivničkim timom, ubijen je jedan pripadnik Firme, a 2009. Godine u sačekuši na smrt je prebijen jedan navijač protivničke skupine gdje je 14 pripadnika Grobara osuđeno na 240 godina zatvora.

TRINCHERA NORTE: Universitario, Peru - Postoji veliko rivalstvo između navedenog kluba i Alianza, protivničkog kluba, a oba dva kluba dolaze iz istog grada, Lime, stoga su fizički obračuni česti i njihovi susreti redovito završavaju neredima. 2011. Godine navijač Alianza, koji je s prijateljima gledao utakmicu iz privatne kabine na stadionu, ubijen je od strana huligana na način da su ga bacili s visine od 10 metara na beton, i iako je mladić preživio pad, preminuo je na putu do bolnice.

ULTRASLAN: Galatasaray, Turska - Ovi navijači prikazuju svoj moto transparentima na kojima piše „Dobro došli u pakao“. Ovi navijači su izuzetno nasilni. Na početku ovog stoljeća, navijači su na smrt izboli dvojicu Engleza, odnosno navijača protivničkog tima, te su još izviždali minutu susreta u čast ubijenim navijačima. Ovo sve je dovelo do masovnih nereda u kojem je ubodeno četvoro navijača, još 19 ozlijeđenih i 60 uhićenih. Prije par godina su izboli mladića, navijača protivničkog tima koji je preminuo od ozljeda.

LOS DEL SUR: Atletico Nacional, Kolumbija - Ovaj klub je od početka povezivan s kriminalom, a što govori činjenica da je 80ih i 90ih godina navedeni klub financirao najveći narko diler Pablo Escobar. 2012. Godine nakon gradske utakmice došlo je do velike tučnjave gdje je jedan navijač upucan u glavu i time ubijen, devet navijača je teže ozlijeđeno a 315 navijača je uhićeno. Navijači ovog kluba se i međusobno tuku stoga je 2013. Godine jedan navijač na smrt izboden zbog takve dogovorene tučnjave.

ULTRAS GREEN EAGLES: Al-Masry, Egipat - Ova skupina je osnovana 2009. Godine a nisu bili poznati sve do tri godine nakon osnivanja kada je izbio nevjerojatan nasilnički incident. Kada su navijači ove skupine slavili pobjedu, uletjeli su u teren u namjeri da pretuku protivničke nogometaše. Nogometaši su pobjegli u svlačionicu, gdje su se navijači ove skupine okrenuli prema tribinama protivničkih navijača. Tada je nastao kaos i stampedo gdje su poginula 74 navijača a 248 ih je ozlijeđeno.

Ovo su samo neki od odabranih navijačkih skupina koje su svojim ponašanjem zaradile negativni glas i reputaciju, a primjera je mnogo više. Kako primjera navijačkih skupina tako i primjera njihovih dijela. U navedenim primjerima vidi se da je njihovo ponašanje došlo do te mjere da čak rezultira smrtnim slučajevima, odnosno ubojstvima što huliganizam stavlja kao jedan od najvećih problema današnjice.

4. HULIGANIZAM U HRVATSKOJ

U Hrvatskoj navijačko nasilje je već dugo prisutno, kao i u ostatku Europe. Zapravo, dok je Hrvatska bila u bivšoj Jugoslaviji, obilježja sportskog nasilja su bila slična kao u Engleskoj, Italiji ili Nizozemskoj. To je bilo zbog izbijanja društvene krize, ulaska u krizno razdoblje, gospodarskog i socijalnog nezadovoljstva i slično. Nakon samostalnosti Hrvatske, nasilje se i dalje nastavilo, a najviše je bilo vidljivo kod navijača Dinama odnosno Bad Blue Boysa i navijača Hajduka, odnosno Torcide. Hrvatski klubovi i HNS (Hrvatski nogometni savez) su morali platiti visoke kazne UEFA-i radi nasilja na utakmicama a što je uključivalo bacanje predmeta u teren, bakljada, tučnjava i slično. HNS i klubovi su od 2008. godine pa do sedmog mjeseca 2015. godine uplatiti 2,1 milijun eura za kazne. Najviše prednjači Hajduk sa 720 tisuća eura kazne, zatim Dinamo 675 tisuća eura, HNS 421 tisuću eura te Rijeka sa 284 tisuće eura. Kazne su kod svih klubova bile iste: rasizam, politika, nasilje i pirotehnika a što stavlja Hrvatsku na treće mjesto u Europi, odmah iza Rusije i Srbije²⁹.

Težina ovih nasilja u Hrvatskoj prikazuje se i činjenicom da su prisutna mišljenja kako su upravo neredi i nasilje između navijača, a koja su počela zbog neodržavanja utakmice između Dinama i Crvene Zvezde na Maksimiru 13. Svibnja 1990., bili početak ratnih zbivanja.³⁰

Naime, 13.05.1990. u Zagrebu se trebala odvitii nogometna utakmica između Srpskog kluba Crvene Zvezde i Dinama Zagreb na maksimirskom stadionu. U pratnji Crvene Zvezde je bilo oko tri tisuće Delija, odnosno pripadnika navijačke skupine. No netom prije utakmice, došlo je do nekoliko manjih tučnjava, zbog čega je došlo policijsko pojačanje, koje je htjelo razdvojiti navijače. Zvonimir Boban, Dinamov igrač pri tome je udario jednog policajca, braneći navijača Dinama kojeg je tukao taj isti policajac. Ove tučnjave su trajale više od sat vremena i ozlijeđeno je stotine ljudi.

Hrvatski huliganizam je okarakteriziran rasnim i nacionalističkim uvredama, a zanimljivo je napomenuti da se rasne uvrede odnose isključivo na protivnički klub.

---

²⁹ Krušelj D. Pravo bogatstvo na kazne: Hrvatski huligani zaostaju jedino za ruskim i srpskim 'kolegama'. <http://www.jutarnji.hr/>

³⁰ Lalić D.; Biti O. (2008.) loc. cit.

2003. godine dogodio se veliki incident u Rimu tijekom utakmice Hajduka i Roma, gdje su navijači Torcide bacali signalne rakete prema Rominim navijačima što je dovelo do raznih ozljeda i sukoba s policijom.

2005. godine u Australiji se dogodio incident koji je bio povezan sa etičkom napetosti između Hrvata i Srba. Naime, u ožujku te godine Sydney United i Bonnyrigg White Eagles su se sastali u Sydneyu u New South Wales Premier League. Sydney United imaju mnogo hrvatskih navijača te su i osnovani od strane hrvatskih iseljenika, dok Bonnyrigg White Eagles imaju srpske navijače i osnovani su od S

srpskih iseljenika. Na tom susretu došlo je do sukoba oko 50 navijača, dvoje policajaca je ozlijeđeno te je pet navijača uhićeno.

Hrvatski huligani su zloglasni zbog upotrebe ilegalnih pirotehničkih stvari na stadionu, poput bacanja signalnih raketa ili dimnih bombi što dovodi do odgode ili otkazivanja utakmice.

Još jedni neredi su se dogodili 2006. Godine u Osijeku tijekom utakmice Osijek Dinamo gdje je izbio nekoliko sukoba između Bad Blue Boysa i Kohorte prije utakmice, u kojima je jedan navijač Osijeka primio nekoliko ubodnih rana, nakon što su navijači Osijeka napali policiju i navijače Dinama sa signalnim raketama i kamenjima.

Još jedan incident se dogodio 2007. u Genoi kada su maskirani Torcidini navijači napali policiju ciglama, bocama i kamenjem. Neredi su se nastavili na stadionu kada su Torcidini navijači bacali stolice na teren i radili nacističke pozdrave.

2008. godine u Pragu se dogodio veliki nered prije utakmice Sparta Prag – Dinamo. Neredi su nastali zbog potpore Spartinih ultranavijača Radovanu Karadžiću i Ratku Mladiću. Oko 500 Bad Blue Boysa su radili nered u centru grada, razbijali su trgovine, napadali policajce sa stolicama, signalnim raketama i kamenjima. Privedeno je oko 300 navijača a ozlijeđeno 8 policajaca.

Veliki neredi su se dogodili u 2009. Godini prije utakmice FC Timisoara i Dinama. Oko 400 Bad Blue Boysa su radili nered u centru grada i napadali lokalne ljude. Nakon nereda, rumunjska policija je privela veliki broj Dinamovih navijača. Ali situacija se pogoršala opet na FC Timisoara stadionu kada je oko 200 Bad Blue Boysa srušilo terensku ogradu i napalo policajce sa stolicama i palicama, pri čemu je ozlijeđeno

nekoliko policajaca. Tijekom ovog sukoba, Dinamovi navijači su zapalili signalnu raketu prema navijačima protivničkog tima što je rezultiralo teškim ozljedama.

2010. godine također se dogodio incident na Maksimirskom stadionu, za prvi Maj, gdje su se Bad Blue Boysi sukobili s policijom što je dovelo do brojnih uhićenja a jedan policajac je bio teško ozlijeđen. Nakon utakmice, nasilničko ponašanje se nastavilo, pri čemu je jedan Dinamov navijač bio upucan od strane policajaca.

U 2010. Godini huliganski navijači Tornada (Zadar) napali su trenera i pratnju sa kamenjima i ciglama pri čemu je jedna osoba ozlijeđena.

Mnogo huliganskih skupina u Hrvatskoj često prikazuju nacističke zastave na utakmicama i imaju neonacističke skinhedse u svojim grupama. Nekoliko incidenata se dogodilo kada su Bad Blue Boysi i Torcida imali rasističke napjeve prema nogometašu protivničkog tima a koji je bio crnog podrijetla kože te su bacali banane u teren. 2010. Godine igrač Kameruna je napadnut u Koprivnici pri čemu je zadobio teže ozljede.

U studenom 2014. godine, za vrijeme Euro 2016 kvalifikacijske utakmice u Milanu, huligani iz Hrvatske bacali su baklje i vatromet na teren i igra je morala biti nakratko obustavljena.

Stoga, vidljivo je kako je Hrvatska negativni primjer navijača i huligana, i da su neredi veoma česti, skoro niti jedna utakmica ne prođe bez nekih incidenata i nasilničkog ponašanja.

5. PREVENCIJA HULIGANIZMA NA SPORTSKIM NATJECANJIMA

Prevencija huliganizma na sportskim natjecanjima je jedna od najčešćih tema današnjice. Direktna prevencija se postiže putem različitih zakona i propisa, odnosno putem zakonske regulative. No prevencija se postiže i putem drugih načina, posebice putem različitih edukativnih radionica, konferencija ili putem različitih kampanja.

5.1. Zakoni i propisi u sportu (Zakonska regulativa)

Zakoni i propisi u sportu definiraju što je kažnjivo ponašanje, a koje može biti povezano s ponašanjem i na sportskim natjecanjima te putem kažnjavanja takvih ponašanja ovi Zakoni predstavljaju jedan od najjačih alata prevencije huliganizma. To su Zakon o prekršajima javnog reda i mira, Kazneni zakon i Zakon o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima. Ovdje je uvršten još jedan zakon, a to je Zakon o sportu, koji nema direktnu prevenciju nasilnog ponašanja na sportskim natjecanjima no on je također važan jer definira općenito stavke o sportu.

5.1.1. Zakon o športu

Zakon o Sportu definira općenite stavke o sportu poput³¹:

- sustav športa i športske djelatnosti, stručni poslovi u športu, športska natjecanja, financiranje športa, nadzor i ostala pitanja od značaja za šport
- sustav športa i športske djelatnosti, stručni poslovi u športu, športska natjecanja, financiranje športa, nadzor i ostala pitanja od značaja za šport
- Šport mora biti jednako dostupan svima bez obzira na dob, rasu, spol, spolnu orijentaciju, vjeru, nacionalnost, društveni položaj, političko ili drugo uvjerenje.

Ne definira kazne za nasilničko ponašanje, niti njegovu prevenciju kao što to čine ostali Zakoni, već se u ovom Zakonu definira sport, sportska natjecanja, sustav sporta, pravila i slično. No posebno je bitna stavka da je sport jednako dostupan svima, bez obzira na

---

³¹ Zakon - Zakon o sportu. <http://www.zakon.hr>

različitosti, a koje su sve češće pokretač stvaranja nasilnog ponašanja odnosno huliganizma.

5.1.2. Zakon o prekršajima javnog reda i mira

Prekršaji protiv javnog reda i mira, kako je definirano članom 1., su „djela kojima se na nedozvoljen način remeti mir, rad ili normalan način života građana, stvara nemir, neraspoloženje, uznemirenost ili ometa kretanje građana na ulicama i drugim javnim mjestima ili ometa ostvarivanje njihova prava i dužnosti, vrijeđa moral, ometa vršenje zakonitih mjera državnih organa i službenih osoba, ugrožava opća sigurnost ljudi i imovine, vrijeđaju državni organi ili se na drugi način narušava javni red i mir građana te djela utvrđena ovim zakonom“³².

U ovom zakonu, mnogi članci su vezani za kažnjavanje djela koja su česta na sportskim natjecanjima, u vidu stvaranja nereda, huliganizma, nasilničkog ponašanja i slično. Tako primjerice ovaj Zakon kažnjava ukoliko se nošenjem ili isticanjem simbola, tekstova i slika remeti javni red i mir (član 5).

Kažnjava se i drsko i nepristojno ponašanje koje vrijeđa građane (član 6). Također, članom 13. Kažnjava se osoba koja na javnom mjestu izazove tuču, svađu i viku ili bilo što slično čime se remeti javni red i mir, dok član 14. Kažnjava osobe koje na javnom mjestu vrijeđaju ili omalovažavaju moralne osjećaje građana.

Osobe koje omalovažavaju ili vrijeđaju državne organe i službene osobe, a prilikom izvršavanja njihove službe, kažnjavaju se na temelju člana 15., dok se članom 18. Kažnjavaju osobe koje uništavaju, oštećuju predmete državnih organa. Članom 19 se kažnjavaju oni koji neovlašteno pucaju iz vatrenog oružja, pale rakete ili bilo koje slične eksplozivne materijale pri čemu narušavaju mir i sigurnost građana. Također, članom 23 se kažnjavaju osobe koje se ne udaljavaju iz skupine koju je ovlaštena osoba pozvala da se razide.

---

³² Zakon.hr - Zakon o prekršajima javnog reda i mira. <http://www.zakon.hr>

Primjeri ovih članaka, kao i ostali članci navedenog Zakona mogu se primijeniti i na kažnjavanje vezano uz sportska natjecanja, odnosno za sprječavanje i kažnjavanje huliganizma i nasilničkog ponašanja.

5.1.3. Kazneni zakon

Kaznena djela i kaznenopravne sankcije “propisuju se samo za ona ponašanja kojima se tako povređuju ili ugrožavaju osobne slobode i prava čovjeka te druga prava i društvene vrijednosti zajamčene i zaštićene Ustavom Republike Hrvatske i međunarodnim pravom da se njihova zaštita ne bi mogla ostvariti bez kaznenopravne prisile³³” kako je navedeno u članku 1.

Ovaj Zakon također kažnjava određena dijela a koja se mogu primijeniti u sportskim natjecanjima u smislu kažnjavanja nereda i nasilničkog ponašanja. Tako primjerice, glava deseta navedenog Zakona govori o „Kaznenim djelima protiv života i tijela“ gdje se kažnjava tjelesna ozljeda, teška tjelesna ozljeda, osobito teška tjelesna ozljeda, kao i ona s posljedicom smrti, zatim tjelesna ozljeda iz nehaja, sudjelovanje u tučnjavi, ubojstvo i usmrćenje. Navedena dijela su nažalost nerijetka na sportskim utakmicama, stoga se ovi Zakoni odnose i na nasilničko ponašanje usmjereno na sportskim natjecanjima.

U glavi tridesetoj navedenog Zakona, koja definira „Kaznena djela protiv javnog reda“ kažnjava se prisila prema službenoj osobi, kao i napad na službenu osobu, izazivanje nereda, javno poticanje na nasilje i mržnju, dogovor za počinjenje kaznenog djela, izrada i nabavljanje oružja i sredstava namijenjenih za počinjenje kaznenog djela kao i nedozvoljeno poslovanje istih, te nedozvoljeno posjedovanje, izrada i nabavljanje oružja i eksplozivnih tvari. Navedena kaznena djela često su vidljiva u huliganskom nasilničkom ponašanju stoga su kažnjiva navedenim Zakonom.

---

³³ Zakon i propisi – Kazneni zakon. <http://zakonipropisi.com/>

5.1.4. Zakon o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima

Ovo je najkonkretniji zakon koji služi prevenciji nereda na sportskim natjecanjima a njegova je svrha „osiguravanje sigurnosti gledatelja, natjecatelja i drugih sudionika športskog natjecanja ili športske priredbe i stvaranje okruženja koje sprječava, suzbija i sankcionira nedolično ponašanje, nered, te nasilje, prije, za vrijeme i nakon športskog natjecanja ili športske priredbe, zaštita gledatelja koji se dolično ponašaju, zaštite drugih građana i njihove imovine i imovine pravnih osoba te stvaranje uvjeta da športsko natjecanje ili športska priredba što više pridonosi kvaliteti života građana, osobito mladeži“ kako je definirano člankom 1.³⁴.

U ovom zakonu propisuju se, prema članku 2., ponašanja vezana uz sportska natjecanja, odgovornosti kao i obveze sportskih klubova, saveza, društava, zatim se definiraju posebni uvjeti koje sportski objekt mora ispuniti. Također se definiraju obveze i odgovornosti gledatelja, sportaša, trenera, sudaca i ostalih aktera u sportskom natjecanju. Osim toga, definiraju se sva kaznena djela, prekršaji i sankcije za protupravna ponašanja.

Primjeri protupravnih ponašanja, kako se navodi u ovom Zakonu, a čija je svrha ovog zakona spriječiti navedena dijela su (definirano članom 4.):

- posjedovanje ili konzumiranje alkoholnih pića i drugih pića koja sadrže više od 6% alkohola, droga te posjedovanje pirotehničkih sredstava, oružja i drugih sredstava pogodnih za nanošenje ozljeda ili za stvaranje nereda i nasilja,
- pokušaj unošenja ili unošenje u športski objekt alkoholnih pića, droga, pirotehničkih sredstava, oružja i drugih predmeta koji su prema prosudbi redara pogodni za nanošenje ozljeda ili za stvaranje nereda i nasilja,
- pokušaj ulaska, dolazak i boravak na prostoru športskog objekta u alkoholiziranom stanju iznad 0,50 g/kg, odnosno odgovarajući iznos miligrama u litri izdahnutog zraka,
- maskiranje lica kapom, maramom ili na drugi način radi prikriivanja identiteta,

---

³⁴ Propisi - Zakon o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima. <http://propisi.hr/>

- pokušaj unošenja, unošenje i isticanje transparenta, zastave ili druge stvari s tekstom, slikom, znakom ili drugim obilježjem kojima se iskazuje ili potiče mržnja ili nasilje na temelju rasne, nacionalne, regionalne ili vjerske pripadnosti,
- bacanje predmeta u natjecateljski prostor ili gledateljski prostor,
- pjevanje pjesama ili dobacivanje poruka čiji sadržaj iskazuje ili potiče mržnju ili nasilje na temelju rasne, nacionalne, regionalne ili vjerske pripadnosti,
- paljenje i bacanje pirotehničkih sredstava,
- paljenje ili uništavanje na drugi način navijačkih rekvizita i drugih predmeta,
- pokušaj nedopuštenog ulaska ili nedopušten ulazak u natjecateljski prostor ili u gledateljski prostor ili prostor koji je namijenjen sucima ili drugim osobama koje sudjeluju u športskom natjecanju,
- boravak i zadržavanje na mjestu u gledateljskom prostoru za koje se ne posjeduje ulaznica ili odgovarajuća isprava izdana od strane organizatora.

Osim navedenog, u ovom Zakonu definiraju se i tijela koja moraju sudjelovati na sportskim natjecanjima a u svrhu sprječavanja kaznenih dijela iz prethodne točke, a to su zaštitari i redari. Također, u članku 25. definira se odgovornost gledatelja, gdje se zabranjuje unašanje alkohola iznad dopuštenog, droga, oružja, transparenta, zastava, i simbola koji sadržavaju rasističke ili druge uvredljive poruke te se dopušta policiji da pregleda gledatelje i ukoliko nešto od navedenog nađe, oduzeti im to, udaljiti s natjecanja i zabraniti dolazak u mjesto sportskog natjecanja.

U ovom Zakonu napisane su i sankcije za stvaranje nereda na sportskim natjecanjima. U članku 31., kažnjavaju se sve osobe koje izazovu tuču u kojoj je netko teško ozlijeđen ili usmrćen, bio gledatelj, redar, službena osoba, sportaš ili druga osoba. Osim napada na osobu, ovaj članak definira i kazne za uništavanje imovine na sportskim natjecanjima.

Ovaj zakon predstavlja stoga najkonkretnije definiranje ponašanja na sportskim natjecanjima i prevenciju nasilničkog ponašanja odnosno huliganizma.

5.2. Ostale prevencije huliganizma u sportu

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, zajedno sa Agencijom za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske provodi čitav niz mjera i edukacija u svrhu borbe protiv nasilja u sportu. Svaka mjera i edukacija je prilagođena različitim uzrastima. Ovaj akcijski plan je zamišljen kao „kao interaktivni odnos u kojem su djeca i mladi nositelji i/ili aktivni sudionici većine mjera³⁵”

Aksijski plan dolazi uz različitu literaturu, poput materijala koja educiraju i podržavaju borbu protiv nasilja u sporta, a također su organiziranje tribine s ciljem edukacije i u svrhu usmjeravanja djece u sportske aktivnosti. Nadalje, ovaj akcijski plan obuhvaća i različite stručne skupove, kako domaće tako i međunarodne. Na slici 2. prikazani su jedni od takvih edukativnih materijala, u obliku knjižica, a na temu prevencije huliganizma, najmljenih učenicima osnovnih škola.

20.04.2013. Vlada Republike Hrvatske na sjednici donosi odluku o osnivanju Nacionalnog odbora za borbu protiv nasilja u sport³⁶. U taj odbor uključeni su predstavnik Ureda predsjednika Vlade RH, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva pravosuđa, Visokog prekršajnog suda, Agencije za odgoj i obrazovanje, Hrvatskoga olimpijskog odbora, Hrvatskoga nogometnog saveza i Udruge profesionalnih klubova Prve hrvatske nogometne lige, dakle predstavnici nadležnih tijela u čijem je djelokrugu problematika prevencije nasilja u sportu, kao i postupanja prema osobama koje se na sportskim natjecanjima ponašaju na nedopušten i kažnjiv način.

---

³⁵ Agencija za odgoj i obrazovanje - Akcijski plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih. <http://www.azoo.hr>

³⁶ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta - Akcijski plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih. <http://public.mzos.hr/>

Slika 2. – Edukativni materijali na temu prevencije nasilja za učenike osnovne škole

Izvor: Obrada autora na temelju materijala “Prevencija nasilja”: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (<http://public.mzos.hr/>)

U zadnje vrijeme, osim državnih Zakona, sve češće se pokreću različite kampanje za sprječavanje huliganizma. Takav primjer je kampanja Hrvatskog nogometnog saveza, a u svrhu borbe protiv rasizma, diskriminacije i nasilja, u suradnji s klubovima iz prve lige. Kampanja se zove #mojatribina³⁷, te je okrenuta prema internetskoj populaciji koja koristi društvene mreže. Cilj kampanje je „doprinijeti borbi protiv svih oblika protupravnog ponašanja na nogometnim stadionima, od rasizma preko drugih oblika diskriminacije do navijačkog nasilja“. Kampanja se pokreće putem video spotova gdje treneri i igrači šalju jasne poruke u svrhu stvaranja tribina bez nasilja, rasizma, uništavanja i bilo kojih drugih oblika diskriminacije. Na slici 3., prikazan je isječak videa iz navedene kampanje.

³⁷ Hrvatski nogometni savez - Kampanja protiv nasilja i rasizma: Ovo je moja tribina. <http://hns-cff.hr>

Slika 3. – Isječak videa kampanje #mojatribina

Izvor: Youtube - Kampanja #mojatribina. <https://www.youtube.com>

Također, u zadnje vrijeme se održavaju i različiti skupovi i konferencije u svrhu rješavanja problema huliganizma. Primjer jedne takve konferencije je konferencija o sigurnosti i zaštiti na nogometnim utakmicama u organizaciji UEFA-e, HNS-a i Nacionalnog odbora za borbu protiv nasilja u sportu, održanja u travnju 2015. godini u Opatiji. Na konferenciji se raspravljalo o neredima, tražili su se uzroci i rješenja

problema, savjetovane su različite prevencije za huliganizam i slično.³⁸ Cilj konferencije je bio usaditi sport u um ljudi kao poticaj na pozitivni odnos prema društvu, sagraditi stadione koji će omogućiti sigurnu budućnost i spriječiti nasilje, rasizam, mržnju i diskriminaciju.

Primjer je i pokretanje sportskog mjesečnika za mlade Sport Junior, čiji je cilj „popularizacija i promicanje športa kao nositelja pozitivnih vrijednosti, informiranje mladih o važnosti bavljenja športom za kvalitetan psihofizički razvoj, skretanje pozornosti učenika i njihovih roditelja na ulogu športa u prevenciji ovisnosti i društveno neprihvatljivog ponašanja mladih” gdje su se u sklopu toga tiskali i edukativni plakati “Stop nasilju na sportskim natjecanjima” uz sufinanciranje MUP-a gdje je preko 830 osnovnih škola dobilo nekoliko plakata s ciljem educiranja djece³⁹. Na slici 4. Prikazan je primjer takvih postera, u svrhu borbe protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih.

---

³⁸ SportCom.hr - Problem huliganstva nije samo problem HNS-a. <http://www.sportcom.hr/>

³⁹ Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske - Šport i nasilje. <http://www.mup.hr>

Slika 4. Primjeri edukativnih postera Akcijskog plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih

Izvor: Obrada autora na temelju materijala "Prevencija nasilja": Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (<http://public.mzos.hr/>)

6. ZAKLJUČAK

Sport je od pamtivijeka bio sastavni dio ljudskog života. Toliko je ukorijenjen u današnje društvo da se primjerice, za nogomet kaže da je „najvažnija sporedna stvar na svijetu.“ Sport osim tjelesne aktivnosti i natjecanja postaje hobi, razbibriga, vrsta druženja i slično. Stoga, uz sport dolaze i ostale grupe sastavljene od različitih pojedinaca a koje nisu direktno vezane za sami sport, poput sportaša i trenera. Takva grupa ljudi, koja je vezana uz sport, sportaša ili sportski klub naziva se navijači.

No nerijetko se događa da ponašanje navijača nije u skladu s normama dobrog ponašanja, već upravo suprotno, takve grupe izazivaju nasilničko ponašanje sa mnogim štetama i žrtvama.

Huliganizam, odnosno nasilničko ponašanje navijača postoji još od antičkog doba, a kulminiralo je u Engleskoj u prošlim stoljećima nakon loše gospodarske i ekonomske situacije, gdje su mladi ljudi pokušavali naći svoj identitet, pokušavali su se pomaknuti od teške svakodnevnice i biti dio nečega većega. Svoje slobodno vrijeme su trošili na utakmicama (najviše nogometnim) a svoje nezadovoljstvo društvom, pravilima, zakonima i općenito lošom ekonomskom situacijom su prikazivali na takvim utakmicama putem nereda i nasilnog ponašanja.

Takvo ponašanje se održalo i u današnje vrijeme. Smatra se da se razlozi za takvo ponašanje i nisu previše promijenili. Mladi su još nezadovoljni svojim ulogama u društvu, nezadovoljni su općenito situacijom u zemlji a također i politikom i kriminalom koja se sve više miješa u sport u današnje vrijeme, stoga se ne rijetko mogu vidjeti politički transparenti i izražavanje nezadovoljstva politikom i vlasti na nogometnim utakmicama.

Hrvatska je loš primjer huliganske zemlje. Klubovi u Hrvatskoj, pri čemu prednjače Bad Blue Boysi i Torcida su negativni primjer navijača koji su imali različite incidente i nereda kako međusobno tako i sa ostalim klubovima, i u Hrvatskoj i izvan nje, gdje smo na trećem mjesto po navijačkim neredima u Europi.

S obzirom da je huliganizam sve više prisutan, veoma je bitna njegova prevencija. Iako je prevencija huliganizma uvijek postajala, u zadnje vrijeme se ona širi te se tako

nadopunjuju različiti zakoni i akti koji pokušavaju spriječiti huliganstvo različitim kažnjavanjima. Osim zakona i propisa, prevencija huliganizma se pokreće i putem različitih kampanja, tribina i radionica koje organiziraju državni vrhovi, pa preko kampanja koje održavaju nogometni klubovi i savezi.

Najbitnija prevencija, koja je u zadnje vrijeme sve češća jest edukacija. U zadnje vrijeme sve je više pokušaja edukacije u svrhu sprječavanja huliganizma a pri tome se polazi najviše od najmlađih potencijalnih navijača, a to su djeca u osnovnoj školi gdje ih se od malih nogu uči kako navijati, kako se ponašati, i ono što je najvažnije, kako prihvatiti različitosti i ponašati se u skladu s njima. Ukoliko se u tome uspije, huliganizam će se u sljedećim generacijama smanjiti, i navijači će napokon moći njegovati različitosti među sobom, bilo u podržavanju različitog sportskog kluba, ili različitost u boji kože, u vjeri ili u nacionalnosti.

7. LITERATURA

1. Agencija za odgoj i obrazovanje - Akcijski plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih. http://www.azoo.hr/index.php?option=com_content&id=1625:akcijski-plan-za-provedbu-programa-mjera-edukacije-u-borbi-protiv-nasilja-u-portu-na-portskim-natjecanjima-i-izvan-njih&Itemid=329 (01.07.2015.)
2. Babić S., Moguš M. (2010.): Hrvatski pravopis usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika. Zagreb, Školska knjiga.
3. Barbir-Mladinović A. Huliganstvo i sport: Nasilje postalo model ponašanja. <http://www.slobodnaevropa.org/content/huliganstvo-i-sport-nasilje-kaao-model-ponasanja/24723698.html> (15.06.2015.)
4. Bodin D. (2013.) Huliganstvo. Zagreb, Agencija za odgoj i obrazovanje.
5. Eisler, P, (1997) „When your team takes a tumble“, Guys go awry over losing, *USA today*
6. Google – www.google.com
7. Hrvatski nogometni savez - Kampanja protiv nasilja i rasizma: Ovo je moja tribina. <http://hns-cff.hr/news/9639/ovo-je-moja-tribina/> (11.08.2015.)
8. Krušelj D. Pravo bogatstvo na kazne: Hrvatski huligani zaostaju jedino za ruskim i srpskim 'kolegama'. <http://www.jutarnji.hr/bogatstvo-potroseno-na-kazne-hrvatski-huligani-zaostaju-jedino-za-ruskim-i-srpskim--kolegama-/1387749/> (20.08.2015.)
9. Krvavac S. Prevencija nasilja na sportskim terenima. <http://www.psihologijaonline.com/sportska-psihiologija/94-prevencija-nasilja-na-sportskim-terenima> (12.06.2015.)
10. Kult – Najopasnije navijačke skupine. <http://kult.com.hr/najopasnije-navijacke-skupine/> (25.08.2015.)
11. Lalić D.; Biti O. (2008.) "Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i Hrvatskoj", *Politička misao*, vol. XLV, br. 3-4, str. 247-272
12. Lalić, Dražen (1993.) Torcida – pogled iznutra. Zagreb, AGM.

13. Lorger, M. (2011) Sport i kvaliteta života. Doktorska disertacija. Zagreb. Kineziološki fakultet - Sveučilište u Zagrebu.
14. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske - Šport i nasilje. <http://www.mup.hr/20755.aspx> (25.08.2015.)
15. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta - Akcijski plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih. <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3366> (01.07.2015.)
16. Narodne Novine - Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima. novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_07_117_1634.html (21.05.2015.)
17. Narodne Novine - Zakon o Športu. www.narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267327.html (21.05.2015.)
18. Perasović B., Bartoluci S. (2007). „Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu“, U: *Sociologija i prostor* 175 (1): 105–119.
19. Propisi - Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima. <http://propisi.hr/print.php?id=963> (12.06.2015.)
20. SportCom.hr - Problem huliganstva nije samo problem HNS-a. <http://www.sportcom.hr/sport/nogomet/hns/konferencija-u-opatiji-davor-suker-mozemo-razgovarati-o-nasim-propustima-ali-netko-je-nacrtao-kukasti-kriz.html> (15.08.2015.)
21. Vučićević Miladinović, L. (2008), *Psihologija navijača: Sportski fan ili fanatik?*, *Biznis & Financije*, <http://bif.rs/2009/02/psihologija-navijaca-sportski-fan-ili-fanatik/> (21.05.2015.)
22. Youtube - Kampanja #mojatribina. <https://www.youtube.com/watch?v=SEU2P7C4dyY> (01.09.2015.)
23. Zakon - Zakon o sportu. <http://www.zakon.hr/z/300/Zakon-o-sportu> (01.05.2015.)
24. Zakon i propisi - Kazneni zakon. <http://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon> (12.06.2015.)
25. Zakon.hr - Zakon o prekršajima javnog reda i mira. <http://www.zakon.hr/z/279/Zakon-o-prekr%C5%A1ajima-protiv-javnog-reda-i-mira> (20.07.2015.)

POPIS SLIKA

Slika 1. – Primjeri huliganizma na sportskim natjecanjima	14
Slika 2. – Edukativni materijali na temu prevencije nasilja za učenike osnovne škole .	26
Slika 3. – Isječak videa kampanje #mojatribina	27
Slika 4. Primjeri edukativnih postera Akcijskog plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih	29